

Б.О. Шумчук, В.Є. Завадюк

Український гуманітарний інститут

Розлучення як духовно-етична проблема в контексті християнського вчення

У сучасному світі сімейні стосунки перебувають не в найкращому стані, що видно по кількості розлучень щороку. Інститут шлюбу занепадає, а концепція сім'ї в певному сенсі підходить до кінця. Шлюби перестали бути стабільними, а тривалі стосунки стали рідкісним явищем. Розлучення залишається найпопулярнішим виходом з невдалих шлюбів, навіть якщо проблеми в сім'ї були незначними. Одним з поглядом на розлучення є християнство яке в собі має різноманіття поглядів на цю концепцію, від ліберального до консервативного. Звичайно постать Ісуса котра дала поштовх християнству є цікавою в контексті Його висловлювань, що до розлучення. В цьому дослідженні нас цікавить позиція Ісуса щодо питання розлучення, яку ми можемо знайти у трьох Євангеліях: від Матвія, від Марка та від Луки.

– «А Я вам кажу: Хто дружину відпустить свою не з причини перелюбу, і одружиться з іншою, той чинить перелюб. І хто одружиться з розведеною, той чинить перелюб.» (Мт. 19:9).

– «І Він їм відказав: Хто дружину відпустить свою, та й одружиться з іншою, той чинить перелюб із нею. І коли дружина покине свого чоловіка, і вийде заміж за іншого, то чинить перелюб вона.» (Мр. 10:11-12).

– «Кожен, хто дружину свою відпускає, і бере собі іншу, той чинить перелюб. І хто побереться з тією, яку хто відпустив, той чинить перелюб.» (Лк. 16:18).

У текстах ми бачимо певну суперечність: в Євангелії від Матвія Ісус дозволяє розлучатися з причини перелюбу, а в Євангелії від Марка та Луки Ісус взагалі забороняє розлучатися. Оскільки Євангеліє від Матвія має унікальний погляд на розлучення, здається перспективним сконцентрувати дослідницьку увагу саме на Матв. 19:9.

Мета дослідження. Метою цього дослідження є зрозуміти, що насправді мав на увазі Ісус у Мт. 19:9, чи дозволяв він розлучатися з причини перелюбу, чи ці слова мають інший сенс. Для досягнення зазначеної мети необхідно виконати такі задачі: 1.Зробити

структурно-лінгвістичний аналіз тексту. 2. Зробити історико-культурний аналіз тексту. 3. Зробити богословський аналіз тексту.

Аналіз літературних джерел. Дослідженням тексту Мт. 19:9 займалися багато науковців, але дійти до спільного знаменника в розумінні цього місця з Писання вони так і не змогли. Джеффри Бромілей [2], відомий теолог та професор, вважає, що у вислові Ісуса немає вказівки на те, що розлучення, з можливістю укладення нового шлюбу, дозволяється. На думку вченого, Ісус просто дозволив парі розійтись, якщо цього потребує ситуація, але навіть не дав натяку думати про новий шлюб. Схожої позиції притримується богослов Жак Дюпон [2]. Він стверджує, що той факт, що люди вирішили розлучитись, ніяким чином не впливає на їхні шлюбні узи, бо «що Бог спарував, людина нехай не розлучує!» (Мат. 19:6).

Друга позиція кардинально відрізняється від вище зазначеної: якщо один із подружжя вчиняє перелюб і подружжя розлучається, партнер, який не вчиняв перелюбу, може вступити в повторний шлюб. Однак примирення є кращим варіантом. Це позиція Еразма Роттердамського, реформаторів, багатьох євангелістів та адвентистської церкви [3]. Бачимо, що є певні суперечності щодо розуміння цього уривку. Тому глибоке дослідження цього складного питання досі залишається актуальним і важливим.

Основні результати дослідження. Розглядаючи контекст бачимо, що Ісус сказав слова, які записані у Мт. 19:9, тоді, коли відповідав на питання фарисеїв про розлучення. Цей діалог між Ісусом та фарисеями відбувається в рамках уривку Мт. 19:3-12. Варто звернути увагу на уривок, якому передують Мт. 19:3-12. У Мт. 18:21-35 Петро питає Ісуса: «Господи, скільки разів брат мій може згрішити проти мене, а я маю прощати йому? Чи до семи раз?» (Мт. 18:21). У відповідь на це питання Ісус сказав, що прощати треба до «семидесяти раз по семи» та розповів притчу, яка підкріплює цю думку. Ісус неодноразово показував

учням стандарти Свого Царства. В цьому випадку Він зробив те ж саме. У той час існувала думка, що прощати треба до 7 разів, але Ісус ламає цей стандарт і каже, що прощення не має мати обмеження. Якщо б Бог не був милостивим та прощаючим, то людський рід давно б вже перестав існувати. І так само, як Бог прощає нас, так і ми маємо прощати інших. В молитві «Отче Наш» Ісус на це теж зробив акцент: «І прости нам довги наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим» (Мт. 6:12). Думаю, що розповідь не випадково розташована саме в такій послідовності: про прощення — про розлучення. Питання розлучення слідує відразу після притчі про прощення. Це вказує нам на те, що Ісус закликає ставитися до сімейних негараздів з розумінням та прощенням.

Зробимо найбільш точний переклад тексту Мт. 19:9 з оригіналу:

– Мт. 19:9: «λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι ὁς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ καὶ γαμήσῃ ἄλλην μοιχᾶται» [2].

– Мт. 19:9: Кажу ж вам, що той, хто відпускає дружину свою не через блуд та одружується на іншій, чинить перелюб.

Також порівнюємо різні українські переклади цього тексту:

– Мт. 19:9: «Глаголю ж вам: Хто розведеться з жінкою своєю — хіба за перелюб — та оженився з іншою, робить перелюб; і хто з розвідкою оженився, робить перелюб.» (Біблія в пер. П. Куліша та І. Пулюя, 1905) [15].

– Мт. 19:9: «А Я вам кажу: Хто дружину відпустить свою не з причини перелюбу, і одружиться з іншою, той чинить перелюб. І хто одружиться з розведеною, той чинить перелюб.» (Біблія в пер. Івана Огієнка 1962) [15].

– Мт. 19:9: «Кажу ж вам: хто розлучиться зі своєю дружиною інакше, як за блуд, і одружиться на іншій, той перелюбствує; і хто одружиться на розлученій, той перелюбствує.» (Переклад Ю. Попченка) [15].

– Мт. 19:9: «Кажу ж вам, що кожен, хто розлучається зі своєю дружиною, — за винятком випадку, спричиненого розпустаю, — і одружується з іншою, чинить перелюб, [і хто одружується з розлученою, чинить перелюб].» (БІБЛІЯ Сучасний переклад) [15].

Бачимо, що у перекладачів є певна складність з перекладом цього тексту, а саме слова *πορνεία*, яке в перекладах ми бачимо в різних варіаціях: перелюб, розпуста та блуд. Слово *πορνεία* «розпуста та блуд» — доволі широкі поняття. Вони можуть вміщати в себе багато значень. «Перелюб» має більш конкретне значення. Але все одно залишається питання: так з якої ж причини Ісус дозволив розлучитися? Щоби відповісти на це питання, проведемо лінгвістичний аналіз обраних нами текстів. В основному нас цікавить тільки одне слово: *πορνεία*. Воно трапляється в тексті у словосполученні *μὴ ἐπὶ πορνείᾳ* (не з причини розпусти). Слово *πορνεία* має таке широке розмаїття значень, що будь-якому екзегету легко інтерпретувати його так, щоб воно відповідало його упередженим уявленням про уривок. Словники узгоджуються у своїй широті визначення цього

слова, але залишається небезпека у зв'язку з браком ясності, що може сильно вплинути на те, що має на увазі тлумач, коли він визначає це слово [9, с. 8].

Більшість богословів розуміють це слово як загальний термін для всіх незаконних або аморальних статевих стосунків. Конкретна форма іноді може бути визначена контекстом. Якщо йдеться про виплату плати, то це проституція. Якщо йдеться про близьких родичів — це інцест. Якщо йдеться про осіб однієї статі — це гомосексуалізм. Якщо це стосується неодруженої пари — це розпуста. Якщо це стосується одруженої особи поза шлюбом, то це перелюб. Вживання Ісусом слова *πορνεία* може бути дещо специфічним у контексті Матвія, але сама природа цього слова не вказує на якесь точне значення [9, с. 11]. Все, що можна твердо стверджувати на даний момент, це те, що *πορνεία* є серйозним сексуальним гріхом, який, здається, робить розлучення дозволеним через розірвання шлюбного зв'язку.

Також слід уважно розглянути тридцять сім випадків вживання слова *πορνεία* в Старому Завіті, перекладу на грецьку (Септуагінта). Дженсен каже, що переклад LXX, який мав такий великий вплив на ранньохристиянську церкву, свідчить про те, що слово *πορνεία* в LXX могло використовуватися в дуже загальному сенсі [9, с. 12]. У книзі пророка Осії це слово описує перелюб, який вчинила його дружина, Гомера, проти нього. Єзекиїль багато разів говорить про аморальність, використовуючи слово *πορνεία*, маючи на увазі гріх, поширений в ізраїльському народі. Розгляд використання цього слова в Старому Завіті дає хороше підґрунтя для того, щоб зрозуміти, як євреї на початку 1-го століття сприймали або розуміли грецьке слово *πορνεία*.

Тепер розглянемо значення цього слова в новозавітних уривках. Всебічний погляд на те, як у Новому Завіті вживається слово *πορνεία*, має першочергове значення. Вчені, які дотримуються різних шкіл щодо значення слова *πορνεία*, шукають різні вживання цього слова в Новому Завіті, щоб підтвердити свою точку зору. Наприклад, Девід Джонс зазначає, що *πορνεία* використовується в Писанні, окрім винятків, для позначення невірності в заручинах [9, с. 13]. Є один новозавітний уривок, який підтверджує його думку. У Ів. 8:41 слово *πορνεία* має дуже специфічне значення — перелюб під час заручин. У цьому тексті фарисеї прямо вказують на те, що Ісус народився від блуду (*πορνεία*), очевидно, натякаючи на передбачувану невірність Марії під час заручин. Але чи узгоджується цей текст з іншим вживанням цього слова в Новому Завіті? Навряд чи. Наприклад, Іван, той самий автор, сім разів використовує слово *πορνεία* в Об'явленні для позначення широкої сексуальної аморальності в переносному значенні (див. Об. 2:21; 9:21; 14:7; 17:2,4; 18:3; 19:2). Зазвичай Іван не розглядає вживання слова *πορνεία* як настільки специфічне. Добсон показує, що це слово використовується в Новому Завіті для позначення таких гріхів, як перелюб, гомосексуалізм, інцест, збочення та проституція [9, с. 13]. Він зазначає, що *πορνεία* — це іменник, пов'язаний з дієсловом *πορνεύω*, яке

означає «продавати своє тіло або віддаватися незаконному статевому акту».

Бачимо, що жоден з дослідників не може конкретно пояснити визначення слова *порнеїа*. Аналіз усіх інших вживань слова *порнеїа* в Новому Завіті підтверджує неточне значення цього слова. Воно широко використовується для позначення всіх видів сексуальної аморальності (Дії 21:25; 1 Кор. 6:13,18; 7:2; 2 Кор. 12:21; Гал. 5:19; Еф. 5:23; Кол. 3:5; 1 Сол. 4:3), зокрема інцест (1 Кор. 5:1), храмову проституцію або язичницьку аморальність (Дії 15:20-29), і як аморальність, що не є синонімом «перелюбу» (Мт. 15:19; Мк. 7:21). У 1 Кор. 7:2-9 Павло вчить, що шлюб повинен бути рішенням проблеми аморальності (*порнеїа*) [9, с. 14]. Тому видається розумним сказати, що в ширшому контексті Нового Завіту *порнеїа* зазвичай використовується для позначення різноманітних сексуальних аморальних дій, а не для конкретного випадку, як наприклад невірність під час заручин або перелюб під час шлюбу. Хоча ці дії теж входять у значення слова *порнеїа*.

Також є цікава думка, яка стверджує, що для розуміння значення цього слова, нам слід подивитися на його застосування у Дії 15, де є недвозначні алузії на Лев. 17-18. Згідно з Дією 15, Єрусалимський собор наказав язико-християнам дотримуватися чотирьох заборон: утримуватися від ідолських жертв, крові, задушеного і розпусти (*порнеїа*). Цікаво, що перед нами той самий список і в тій самій послідовності, що й основні чотири заборони, які в Лев. 17-18 накладаються як на корінних ізраїльтян, так і на приходців [1, с. 595]. Ці старозавітні розділи забороняють такі дії: принесення жертви ідолам (Лев. 17:7-9); вживання крові в їжу (Лев. 17:10-12); куштування чого-небудь, з чого попередньо не випущена кров (Лев. 17:13-16); виконання низки беззаконних сексуальних звичаїв (Лев. 18).

Єрусалимський собор явно вважав, що звичай, заборонені переселенням у Лев. 17-18, мають бути заборонені і язико-християнам у церкві. Паралель із четвертою заборonoю однозначна: Дією 15 називає словом *порнеїа* ті беззаконні сексуальні звичаї, що перелічені в Лев 18 [1, с. 596]. Мається на увазі інцест, перелюб, гомосексуальні зв'язки та скотолозтво. Співвідношення між Дією 15 і Лев. 17-18, здається, забезпечує міцну основу для визначення того, що рання церква розуміла під терміном *порнеїа* [4, с. 8].

Ми розглянули можливе визначення терміну *порнеїа*, але тепер виникає певне непорозуміння. Якщо Ісус дозволив розлучатися з наведених вище причин, то чому ми нічого не знаходимо про це в Євангеліях від Марка та від Луки? Насправді, ніякого протиріччя між Євангеліями немає. Просто Матвій прямо написав те, що і так малося на увазі у Марка та Луки. Христос у Марка та Луки висловився однозначно, тому що на момент Його промови закон, що передбачає смертну кару перелюбниці та її коханця, залишався чинним [12, с. 9]. Однак, наскільки ми знаємо, цей закон було скасовано через кілька років після написання цих Євангелій [1, с. 954]. У результаті сталося так, що слова Ісуса мали один зміст до

скасування закону, а після скасування закону набули іншого сенсу і стали сприйматися як безумовна заборона розлучатися, хоча насправді спочатку мали на увазі лише заборону розлучення з неповажних причин (тобто з причин, які не каралися смертю). Було вельми розумно виправити настільки серйозне непорозуміння слів Ісуса, тому Матвій відредагував розповідь і вставив у неї фразу «не з причини розпусти» [1, с. 954]. Шляхом цієї вставки Матвій зберіг сенс слів Ісуса з цього питання для всіх наступних поколінь, які вже не знали обставин і умов первісного вчення. Таким чином, додавання Матвія виправдані. Без них читач міг би неправильно зрозуміти уривки присвячені темі розлучення.

Однак не можна виключати, що Матвій доносить до нас точні слова Ісуса, а Марк і Лука прибрали в грецькому перекладі слова *порнеїа*, оскільки первісний сенс фрази зрозумілий і без них (оскільки *порнеїа* вимагала «відрізання» від спільноти або смерті, що де-факто розривало шлюб). Отже, ніяких суперечностей щодо цієї теми у Євангеліях немає. Судячи з усього, Матвій доносить первісний сенс Ісусового вчення для читачів, які жили в той час, коли за перелюб вже не карали смертю [1, с. 614]. Отже, внутрішньо-біблійне визначення *порнеїа* пояснює, які підстави для розлучення Ісус мав на увазі в Мт. 5:32 та 19:9. *Порнеїа* — це незаконний сексуальний зв'язок, за який Закон Мойсея наказував «відрізанням» від народу Божого [1, с. 613].

У Зах. 24:1 сказано, що чоловік може взяти дружину і одружитися з нею, але якщо вона не сподобається йому через те, що він знайде в ній «ганебну річ», то він може написати їй лист про розлучення. У часи Ісуса існували дві рабинські школи, які по-різному розуміли цей текст. Школа Шемая тлумачила «ганебну річ» як щось морально ганебне, наприклад, перелюб або недотримання дружиною єврейського закону, що забороняє їй виходити на вулицю з непокритою головою, бігати по вулицях або розмовляти з кожним зустрічним чоловіком [10, с. 4]. З іншого боку була школа Гілея, яка розглядала «ганебну річ» не лише як певну моральну провину дружини, але й як будь-яку невдачу з її боку, що може викликати роздратування чи збентеження чоловіка. Згідно з цією позицією, чоловік міг розлучитися зі своєю дружиною навіть за те, що вона невдало приготувала вечерю. Але, насправді, жодна з цих шкіл не має біблійної підтримки своєї позиції.

Погляд Шемая дискредитується тим фактом, що в Старому Завіті розлучення не надавалося на підставі перелюбу [10, с. 4], оскільки покаранням за перелюб була смерть (Лев. 20:10; П. Зак. 22:22) або хвороба (Чис. 5:23-31). Якщо чоловік осквернив незаїману дівчину, закон наказував йому одружитися з нею і не розлучатися з нею до кінця свого життя (П. Зак. 22:28). Тому можемо припустити, що «ганебна річ» у П. Зак. 24:1 стосувалася чогось іншого, а не перелюбу.

Більш вільна позиція Гілея також не має біблійної підтримки. Спочатку у позиції Гілея були певні рамки, але згодом розлучення стало дозволятися

з тривіальних причин. Звісно, перевагу віддавали школі Гілея, тому що це був найпростіший шлях. Через це шлюбні узи не були міцними, і розлучення з найбанальніших приводів стали звичайною справою, а це ніяким чином не може підтримуватися Біблією.

Коли фарисеї ставили Ісусу питання, вони хотіли втягнути Його в цей конфлікт двох шкіл. Але, відповідаючи на запитання фарисеїв, Ісус не підтримав загальноприйняті рабинські погляди щодо питання про розлучення. Він відповів на запитання Писанням, не стаючи на бік жодної з рабинських шкіл. Він використав вищий авторитет, ніж тлумачення відомих рабинів. На думку Морріса, апелюючи до творіння, Ісус використовував рабинський метод ведення суперечки, який надавав перевагу «більш ранньому, тому вагомішому» тексту [10, с. 7]. Цей метод не скасовував правила Мойсея, оскільки вони були частиною закону і повинні були поважатися, але їх слід було інтерпретувати у світлі більш оригінального твердження.

Але якщо слова Мойсея мали силу, тоді як нам сумістити ці два протилежні поняття: створення сім'ї як одного цілого (Бут. 2:24) та дозвіл розлучатися (П. Зак. 24:1)? Для вирішення цього питання детальніше розглянемо уривок П. Зак. 24:1-4, навколо якого Ісус та фарисеї і ведуть свою дискусію. Це єдине місце у Старому Завіті, де дозволяється написати дружині роздогового листа [10, с. 8]. Треба зауважити, що це — не заповідь. Дозволити розлучення — це не те саме, що запровадити його, тому що коли розлучення вперше з'являється в Біблії, воно вже існувало, і Бог через Мойсея впорядкував його, щоб запобігти зловживанням [10, с. 3].

Слова Бога, записані у П. Зак. 24:1 («Як хто візьме жінку, і стане їй чоловіком, і коли вона не знайде ласки в очах його, бо знайшов у ній яку ганебну річ, то напише їй листа роздогового, і дасть в її руку, та й відпустить її з свого дому.»), можна сказати, були вимушеними. У той час розлучення було поширеним явищем на Близькому Сході. Чоловік міг розлучитися з дружиною з будь-якої причини, просто сказавши їй при свідках, що вона більше не є його дружиною. Розлучена дружина не мала іншого виходу, окрім як покинути свій дім з тими небагатьма речами, які вона могла нести на спині [10, с. 4]. Через легкість розлучення ця практика стала поширеною і серед євреїв. Саме ця ситуація спричинила появу закону, що міститься у П. Зак. 24:1-4. Головним завданням закону було запобігти поспішному розлученню, не допускаючи повторного шлюбу після розлучення.

Але варто підмітити, що хоча у книзі Повторення Закону і є дозвіл розлучатися, все-таки ця книга не заохочує до цієї дії. Цей настрій книги ми бачимо тоді, коли дивимось на інші закони у цій книзі. Наприклад, П. Зак. 22:13-19 (заборона чоловікові розлучатися з дружиною, дошлюбну чистоту якої він неправдиво поставив під сумнів) та П. Зак. 22:28-29 (заборона чоловіку розлучатися з незайманою дівочою, яку він згвалтував) [13, с. 229].

В Ізраїлі був закон, який передбачав смертну кару перелюбниці та її коханця [12, с. 9]. Тому, навіть якщо

один з подружжя зраджував, то, коли винна сторона помирала, невинна могла завести сім'ю знову, бо після смерті одного з подружжя шлюб анулюється, «бо заміжня жінка, поки живе чоловік, прив'язана до нього Законом; а коли помре чоловік, вона звільняється від закону чоловіка. Тому то, поки живе чоловік, вона буде вважатися перелюбницею, якщо стане дружиною іншому чоловікові; коли ж чоловік помре, вона вільна від Закону, і не буде перелюбницею, якщо стане за дружину іншому чоловікові» (Рим. 7:2-3).

І взагалі, якщо ми детальніше поглибимось в уривок П. Зак. 24:1-4, то побачимо цікаву деталь. Справа в тому, що рідкісна форма єврейського дієслова *נָסָה* у П. Зак. 24:4 має таке значення: «її змусили осквернитися» [4, с. 13]. Проганяючи дружину, чоловік, по суті, змушує її осквернитися в другому шлюбі таким чином, ніби вона вчинила перелюб. Закон тонко натякає на те, що перший чоловік винен у розлученні зі своєю дружиною. Хоча його вчинок не карається, але закон чітко вказує на те, що він не має Божого схвалення. Вигнавши дружину, він фактично змусив її осквернити себе в другому шлюбі так само, як якщо б вона вчинила перелюб.

Таким чином, хоча П. Зак. 24:1-4 не забороняє розлучення чи повторний шлюб, і навіть допускає його за певних підстав, менших, ніж незаконний статевий зв'язок, водночас в межах законодавства є внутрішнім індикатором того, що таке розлучення призводить до стану, рівносильного перелюбу, а отже, не узгоджується з Божою волею. Визнання правильного перекладу П. Зак. 24:4 (вона була змушена осквернити себе) проливає світло на слова Ісуса в Мт. 5:32: «А Я вам кажу: хто розлучається з дружиною своєю з будь-якої причини, крім розпусти (*πορνεία*), той змушує її чинити перелюб (імовірно, коли вона знову виходить заміж); і хто одружується з розлученою жінкою, той чинить перелюб». Як і в інших висловах «А Я кажу вам» в Євангелії від Матвія 5, Ісус не змінює і не додає чогось нового до Закону, але показує істинний і глибший зміст, який вже містився у Законі, але був спотворений пізнішими неправильними тлумаченнями [1, с. 614]. П. Зак. 24:1 лише тимчасова поступка, дана через жорстокосердність Ізраїлю, яка не відображає небесного ідеалу шлюбу [1, с. 615].

Саме тому ми і бачимо шоковану реакцію учнів у Мт. 19:10: «якщо так у чоловіка з дружиною його, то краще не одружуватися», яка вказує на те, що учні сприйняли слова Ісуса як негативний погляд на розлучення, чи навіть його заборону. Вони боялися, що одружившись, застрягнуть на все життя з однією людиною. Для них шлюб був розумним лише тоді, коли можна було легко звільнитися від дружини, яка може виявитися розчаруванням [5, с. 424]. Вони зрозуміли, що Тора і Ісус негативно дивляться на розлучення. Школа Шема, і школа Гілея того часу вчили, що за перелюб обов'язково треба розлучатися. А Ісус вчив, що це лише крайній захід, крайня міра. Учні б не здивувалися, якби Він просто повторив думку школи Шема [9, с. 20].

Враховуючи все вищезазначене, можемо підсумувати позицію Ісуса щодо розлучення. Ісус, як і Старий Завіт, виступає за цілісність шлюбу. Але Ісус все таки дозволяє розлучатися з тих причин, за які по Закону Старого Завіту карали смертю. Джо Спрінкл вважає, що підстави для розлучення у П. Зак. 24:1-4 це поведінка, яка фундаментальним чином суперечить суті шлюбного договору, і що така поведінка і в наші дні є поважною причиною для розлучення. Спрінкл включає сюди знушення з дружини, відверту відмову в подружніх правах, небажання забезпечувати дружину фінансово тощо [1, с. 954]. Теж саме зазначав і Ісус, коли перелюбом назвав навіть нечестиві думки (Мт. 5:28). Такі дії руйнують єдність шлюбу, і невинна сторона може вимагати розлучення, тому що її партнер порушує обітницю, які були дані на початку шлюбу. Але все-таки це теж не є Божий шлях. Хоча бувають і справді одноznачні випадки, коли треба розлучитися, Ісус закликає своїх послідовників до прощення. Навіть розповідь про розлучення описана відразу після притчі про прощення. Ця думка також прослідковується і в Старому Завіті. Стосунки між Богом та Ізраїлем описані як шлюбні узи. І навіть тоді, коли Ізраїль зраджував Богові, «чинив перелюб», то Бог все одно готовий був прийняти Свій народ назад (Єр. 3:1). Так само і ми маємо бути готові прощати інших, тим паче близьких людей.

Висновки. Отже, підстава Ісуса для розлучення (порнеїа) є еквівалентом тих практик, які в Старому Завіті каралися смертною карою або «відрізанням» від спільноти. Тому можна стверджувати, що виняток Ісуса в Євангелії від Матвія не суперечить відсутності винятків в інших синоптичних Євангеліях. У Марка і Луки немає положення про виключення, ймовірно, тому, що таке виключення передбачалося (через смертну кару або «відрізання» і,

таким чином, фактичне розірвання шлюбу) в старозавітному праві. У Матвія є виняток, щоб зберегти значення слів Ісуса в умовах, коли смертна кара за розпусту вже не була чинною.

Хоча П. Зак. 24:1-4 й дозволяє розлучення на підставі непристойної поведінки дружини, в той же час у законодавстві рідкісна форма єврейського дієслова *נזף* є внутрішнім індикатором того, що таке розлучення не зустрічає божественного схвалення. Чоловік, виганяючи дружину, фактично змушує її осквернити себе в другому шлюбі так само, як якщо б вона вчинила перелюб. Таким чином, вже у П. Зак. 24:4 вказується, що розрив шлюбного зв'язку з причин, менших, ніж незаконний статевий акт, призводить до того, що жінка оскверняє себе, тобто вчиняє те, що рівносильне перелюбу (коли вона виходить заміж в друге).

Правильний переклад П. Зак. 24:4 (вона була змушена осквернити себе) висвітлює слова Ісуса в Мт. 5:32: «Хто розлучається з дружиною своєю з будь-якої причини, крім порнеїа (незаконного статевого акту), той змушує її чинити перелюб (імовірно, коли вона знову виходить заміж)». Таким чином, Мт. 5:32 не є винятком з правил Ісусових висловлювань «А Я вам кажу» в Матвія 5. Тут, як і в інших місцях розділу, Він не змінює значення Старого Завіту, а відновлює його повну силу від пізніших неправильних тлумачень. Матвій помістив уривок про розлучення в контекст прощення, тому слід зазначити думку автора як заклику до прощення в подружньому житті. Божі благодаті може змінити будь-яке серце та врятувати будь-який шлюб. Ісус визнає Закон Мойсея, хоча й визначає його як поступку людському гріху. Водночас Він натякає: ті, хто входять до Царства Божого, житимуть іншими уявленнями; зокрема, на шлюб вони дивитимуться у світлі споконвічного задуму Божого про світ.

Список використаної літератури

- Davidson R. M. Flame of Yahweh: Sexuality in the Old Testament / R. M. Davidson. — Baker Academic, 2007. — 874 p.
- Nestle E. Novum Testamentum Graece / E. Nestle, A. Kurt. — 28th ed. — [S. l.] : Deutsche Bibelgesellschaft, 2012.
- Colautti F. M. Porneia and the Matthean Exception (Matt 5, 32; 19, 9) / F. M. Colautti. // *Biblica*. — 2021. — Vol. 102, no. 4. — P. 560–572. DOI: <https://doi.org/10.2143/BIB.102.4.3290257>.
- Davidson R. M. Divorce and Remarriage in the Old Testament: A Fresh Look at Deuteronomy 24: 1-4 [Electronic resource] / R. M. Davidson. // *Journal of the Adventist Theological Society*. — 1999. — Vol. 10, no. 1-2. — P. 2–22. Mode of access: <https://digitalcommons.andrews.edu/jats/vol10/iss1/2/> (date of access: 16.05.2024).
- Garland D. E. A Biblical View of Divorce [Electronic resource] / D. E. Garland. // *The Review & Expositor*. — 1987. — Vol. 84, No.3 — P. 419–432. Mode of access: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/003463738708400306> (date of access: 16.05.2024).
- Heth W. A. Jesus on Divorce: How My Mind Has Changed [Electronic resource] / W. A. Heth. // *The Southern Baptist Journal of Theology*. — 2002. — Vol. 6, no. 1. — P. 4–29. Mode of access: <https://equip.sbts.edu/publications/journals/journal-of-theology/sbjt-61-spring-2002/jesus-on-divorce-how-my-mind-has-changed/> (date of access: 16.05.2024).
- Janzen D. The Meaning of Porneia in Matthew 5.32 and 19.9: an Approach From the Study of Ancient Near Eastern Culture / D. Janzen. // *Journal for the study of the New Testament*. — 2001. — Vol. 23, no. 80. — P. 66–80.
- Jones D. W. The Betrothal View of Divorce and Remarriage / D. W. Jones. // *Bibliotheca Sacra*. — 2008. — Vol. 165. — P. 68–85.
- Leineweber P. R. The Greek Word «Porneia» in the Matthean Exception Clauses [Electronic resource] / P. R. Leineweber. // *Senior Honors Theses*. — 2008. Mode of access: <https://digitalcommons.liberty.edu/honors/60> (date of access: 11.06.2024).
- Maina M. The Question of Divorce Based on Matthew 19:1-12: Did Jesus legalize divorce on grounds for sexual immorality? [Electronic resource] / M. Maina, J. Nathan. // *Journal of Sociology, Psychology and Religious*. — 2021. — Vol. 1, no. 1. — P. 40–57. Mode of access: <https://edinburgjournals.org/journals/index.php/journal-of-sociology/article/view/44> (date of access: 22.05.2024).
- Mueller E. Jesus and Divorce and Remarriage in Matthew 19 / E. Mueller. // *Here We Stand: Evaluating New Trends in the Church*. — Berrien Springs, MI, 2016. — P. 511–533.

12. Sajadi M. Divorce and Remarriage : A Research Paper. Southeastern Baptist Theological Seminary / M. Sajadi, — 2019. — 17 p.
13. Vawter B. The Biblical Theology of Divorce [Electronic resource] / B. Vawter. // Proceedings of the Catholic Theological Society of America. — 2012. — Vol. 22. Mode of access: <https://ejournals.bc.edu/index.php/ctsa/citationstylelanguage/get/apa?submissionId=2631&publicationId=4467> (date of access: 22.05.2024).
14. Wenham G. J. The Syntax of Matthew 19:9 / G. J. Wenham. // Journal for the Study of the New Testament. — 1986. — Vol. 9, no. 28. — P. 17–23. Mode of access: <https://doi.org/10.1177/0142064X8600902802>. (date of access: 22.05.2024).
15. YouVersion [Electronic resource]. Mode of access: <https://www.bible.com/uk/bible> (date of access: 14.05.2024).

Розлучення як духовно-етична проблема в контексті християнського вчення

Б.О. Шумчук, В.Є. Завадюк

Український гуманітарний інститут

Поки ми пам'ятаємо людство стільки ми пам'ятаємо і шлюб як складову цього людства. Різні уявлення про шлюб утворюють різні практики утворення шлюбу, шлюбного життя, і закінчення шлюбу. У контексті філософії християнства розглядаються також і Біблійні практики шлюбу. У дослідженні запропоновано погляд на розлучення в Біблійному контексті. Зокрема звернена увага на позицію Христа. Текст Мт 19:9 де Ісус говорить про розлучення викликає дискусію перше тим що у паралельних текстах Євангелії від Матвія та Луки є відмінності. З іншого боку і коментатори та дослідники по різному тлумачать цей текст. Перший аспект аналізу літератури та його результати є цікавими у своєму підході до тлумачення та в різних висновках. Контекст видається недоречним на перший погляд та Матвій не надарма обрамлює таким чином. Врешті решт у питанні розлучення питання прощення, не є другорядним. Значна частина роботи присвячена слову «розпуста» (гр. πορνεία). В залежності від тлумачення цього слова буде залежати і погляд на слова Христа про розлучення. А також паралель на старозавітні закони та практики відкривають картину широких дій Ісуса, котрий не просто дає пораду на майбутнє чи утворює новий закон. Ісус парює на тлумачення закону та практик Ізраїля та не підлаштовується ні під жодну з шкіл тлумачення. Стаття включає актуальність дослідження висвітлюючи проблематику. Аналіз літератури, контекстуальний аналіз. Аналіз літературний та лексичний розкриває широкий сенс слова «розпусти» а також показує двосторонню відповідальність у розлученні, як чоловіка та дружини. Розкриваючи історичний контекст та культурний показана практика легкого розлучення де Ісус виступає законодавцем, що ускладнює його.

Ключові слова: шлюб, розлучення, закон, Ісус, християнство, Євангеліє, розпуста.

Divorce as a spiritual-ethical issue in the context of christian teaching

B.O. Shumchuk, V.E. Zavadyuk

Ukrainian Institute of Arts and Sciences

As long as we remember humanity, we remember marriage as a component of this humanity. Different ideas about marriage form different practices of marriage formation, married life and marriage termination. Biblical practices of marriage are also considered in the context of Christian philosophy. The study presents a view of divorce in the Biblical context. In particular, attention is drawn to the position of Christ. The text of Matthew 19:9, where Jesus speaks of divorce, causes discussion primarily because there are differences in the parallel texts of the Gospel of Matthew and Luke. In addition, commentators and researchers interpret this text differently. The first aspect of the literature analysis and its results are interesting in their approach to interpretation and in the various conclusions. The context seems inappropriate at first glance and Matthew frames it this way for a reason. After all, in the issue of divorce, the question of forgiveness is not secondary. A significant part of the work is devoted to the word "debauchery" (гр. πορνεία). Depending on the interpretation of this word, the view of Christ's words about divorce will also depend. And also, the parallel to the Old Testament laws and practices opens a picture of the broad actions of Jesus, who does not simply give advice for the future or create a new law. Jesus parries the interpretation of the law and practices of Israel and does not adapt to any of the schools of interpretation. The article includes the relevance of the study highlighting the problematic. Literature analysis, contextual analysis. Literary and lexical analysis reveals the broad meaning of the word "debauchery" and also shows the two-way responsibility in divorce, both husband and wife. Revealing the historical context and culturally shown practice of easy divorce, where Jesus acts as a complicating legislator.

Key words: marriage, divorce, law, Jesus, Christianity, Gospel, fornication.

Контактна інформація — Шумчук Богдан Олександрович,
викладач кафедри філософії, теології та історії церкви

Український гуманітарний інститут, вул. Інститутська, 14, Буча, Київська область, 08292

Стаття надійшла до редакції 09.08.2024 р.